

SREDNJOŠKOLSKI VJERONAUKE

Mogućnost ili nemogućnost ostvarenja aktualnog plana i programa

MIRJANA VUČICA
Zdravstvena škola Split
Vukovarska 44
21 000 Split

Primljeno 1. 7. 1999.

UVOD

Ova kratka analiza postojećeg plana i programa vjeronauka u srednjim školama temelji se u prvom redu na šestogodišnjem iskustvu u predavanju tog predmeta u Zdravstvenoj školi u Splitu i na uputama za katehizaciju *Općeg katehetskog direktorija*.

Kateheza ili katehizacija, kao potpuno uvođenje u vjeru, i vjeronauk, kao sustavno izlaganje i usvajanje vjerskih istina dva su komplementarna događaja i moramo ih zajedno promatrati jer imaju isti cilj: približiti katehizandu (vjeroučeniku) Isusa Krista, središnju osobu katoličke vjere, i njegovo spasenjsko djelo. Osnovna načela koja daje *Opći katehetski direktorij* su: smještanje katehizacije unutar evangelizacije i usvajanje sadržaja vjere ponuđenih kroz Katekizam Katoličke crkve. Ta načela vrijede i za vjeronauk u školi, uz uvjet da se ovome dodaje potreba inkulturiranja, smještanja u školski ambijent, ostvarenje relacije s ostalim predmetima kroz koje učenik usvaja znanje iz ostalih područja i pomoć u integraciji stečenog znanja iz drugih područja sa znanjem o vjeri.

Vjeronauk u školi ne može biti potpuno uvođenje u vjeru, ali pritom može odigrati vrlo važnu ulogu. No bez kateheze u župnoj zajednici, školski vjeronauk je prazna konstrukcija bez potrebnog tkiva. Nerijetko se traži, a i Crkva preporuča, uvođenje tzv. vjeronauka za odrasle, vjerske pouke za odrasle. Uviđaju se »rupe« u znanju odraslih vjernika o temeljnim vjerskim istinama, a to neznanje može dovesti do opasnih zabluda i zastranjenja u razne pseudoduhovne pokrete. Znanje o vjeri je, dakle, potrebno, a ono se, prema uputama *Direktorija*, treba temeljiti na tri osnovna stupa: Objavi – Predaji – Učiteljstvu.

Potrebna je također sistematičnost vjeronauka, kao što to imaju i drugi predmeti. Vjeronauk mora predstavljati sadržaje vjere s istom dubinom i ozbiljnošću kao što to čine i ostali predmeti za svoje područje. Samo tako će vjeronauk u školi uistinu biti jednako važan predmet i u ravnopravnom dijalogu s drugim predmetima. Kršćanska će poruka i pouka tako utjecati na način na koji će učenik shvaćati svijet oko sebe, izvor svijeta i smisao povijesti, temelj etičkih vrednota, ulogu religije u kulturi, svrhu čovjekovog postojanja, odnos prema prirodi itd. (usp. *Opći katehetski direktorij*).

Bilo koji oblik kateheze i naučavanja vjere ne smije zaobići *Katekizam Katoličke crkve*, dok je povlaštenu izraz nauka katoličke vjere *Credo*, kao što upućuje *Catechesi Tradendae*.

Vjeronauk u školi, dakle, evangelizaciji dodaje svoje specifične elemente znanja i odgoja.

PITANJA I POTREBE UČENIKA

Očekivanja učenika, njihova antropološka, filozofska i teološka *pitanja*, izrečena ili ne, mogla bi se sažeti u nekoliko sljedećih problema:

- Zašto baš Isus Krist?
- Zašto moram prihvatiti Crkvu?
- Zašto moram slušati zapovijedi?
- Zašto moram poštovati sve sakramente, osobito pomirenje?
- Zašto moram ljubiti druge, meni je i ovako dobro?
- Odnos znanosti i vjere
- Neobjašnjive pojave, magija i spiritizam
- Opstojnost Božja
- Osobni odnos s Bogom

- Koje su to duhovne moći i što je uopće duhovni svijet?

Iz ovoga bismo mogli prepoznati njihove potrebe:

- da razumiju govor Biblije
- da prepoznaju Krista kao svog Boga i Spasitelja
- da uoče potrebu za spasenjem
- da prihvate, ili barem shvate, Crkvu kao posrednicu
- da, prihvativši Krista, prihvate i njegov način komunikacije
- da uoče opasnost od individualizma i zatvorenosti
- da razlikuju i razumiju interesna područja pozitivnih znanosti i religije
- da shvate svu realnost duhovne dimenzije čovjeka i svijeta
- da shvate kako polovično prihvaćanje Krista vodi u frustraciju, a ne u ostvarenje
- da uoče razliku između tradicionalizma i tradicionalnih vrednota.

Ako je vjeronauk u školi pomoć učenicima da bolje razumiju kršćansku poruku o velikim životnim problemima koji su svojstveni svakom ljudskom biću, onda je neophodno poznavanje osnovnih »pitanja i potreba« naslovnika. Ovo je tek dio onoga što bismo mogli navesti kao govor »s terena«, a što treba uzeti u obzir u stvaranju plana i programa.

POSTOJEĆI PLAN I PROGRAM I TEMELJNA PITANJA NASLOVNIKA

U postojećem planu i programu nalazi se širok izbor tema koje odgovaraju zahtjevima učenika te daju potrebnu vjersku pouku, odnosno nauk o istinama katoličke vjere, a ujedno nude i odgovor na temeljna egzistencijalna pitanja, ili ih pak bude ukoliko su potisnuta. To su naredne teme:

- problem smisla, konačna pitanja smrti i početka života
- čovjek kao religiozno biće
- sloboda i savjest
- Biblija i Isus Krist
- vjera i Crkva
- povijesni put Crkve u Hrvata
- sakramenti i zapovijedi
- molitva

- društvena dimenzija čovjeka
- stvaranje
- kraljevstvo Božje
- društveni nauk Crkve.

U postojećem planu i programu, globalno, uočena je *vjernost kulturi i tradiciji*, te postoji ideja: *vjernost Bogu i vjernost čovjeku*. Program je *konfesionalan, s ekumenskom otvorenosću*. Uočava se napor u postizanju i *teoloških, i antropoloških, i odgojnih ciljeva*. Međutim, oni se uvijek ne postižu baš lako. Premda program obiluje vrlo korisnim i dobro odabranim temama, nema uvijek dovoljne sustavnosti, pa niti dovoljne jasnoće.

MALI KRITIČKI OSVRT NA PROGRAM PO GODIŠTIMA

Prva godina

Teme su uglavnom povezane, ali je teško prepoznati krajnji cilj. Nedostaje sustavnosti. Na pitanje o *smislu života* nadovezuje se *pitanje o Bogu – velikim religijama – stvaranju*, Bogu kao uzroku svemu što postoji. Zatim slijedi tema o *zajednici* i njenim *vjerskim obilježjima*: molitvi, liturgiji, Crkvi, svijetlim likovima u životu Crkve ... prilično »zgnusnuto« i nesustavno. Zatim: *povijesni hod Crkve u Hrvata* ... izvan konteksta. Nije jasno što se hoće s programom prvog godišta. Ima dosta važnih tema, ali su one nedovoljno povezane i nedostaje im sistematičnosti. Način obrade tema u udžbeniku nije dovoljno »školski«, odnosno udžbenik nije dovoljno prilagođen jednom školskom predmetu. Dotiče se tema vjere, ali je ona nedovoljno teološki i biblijski obrađena. Ako se već govori o velikim religijama, treba sustavnije obraditi temu Objave i uopće pojam povijesti spasenja.

Druga godina

Glavna tema *slobode* za tu je dob izvrsno pogođena, jer šesnaestogodišnjaci vape za slobodom »od«, premda još ne znaju da prava sloboda mora biti i sloboda »za«. Kreće se induktivno – od razmišljanja mladih o ovoj temi, obrađuje se njena sociološka dimenzija.

Ipak, nedostaje jači filozofski i teološki pristup (nema, primjerice, sustavno obrađenog problema istočnog grijeha, bez čega ne možemo pravo shvatiti govor o slobodi). Slijedi tema o *nadahnućima u Duhu Gospodnjem*, što je vrlo dobar nastavak govora o slobodi, a zatim i tema o *Isusu koji oslobađa*. Drugo godišće obuhvaća još neke važne teme: *zajedništvo, obitelj i prijateljstvo, Isusa iz Nazareta, Bibliju, Božje pozive upućene čovjeku, angažman kršćanina ...* no i tu nedostaje sustavnosti. Mišljenja smo da sloboda treba da ostane glavna tema ovog godišća, no temeljitije obrađena. Na tu bi se temu logično nadovezala tema savjesti i odgoja savjesti. Udžbenik prati plan i program.

Treća godina

Program tog godišća prilično je konfuzan: *vjera i povjerenje* (s jakim antropološkim naglaskom); *ljudska prava i ljudske dužnosti; savjest i odgoj savjesti* (govor o savjesti koji nije vezan uz temu o slobodi i moralnosti, pomalo gubi na snazi); *Izlazak; osobna i društvena krivnja; Crkva koja daje osloboditeljsko iskustvo* (Dekalog i Govor na gori – necjelovita i nesustavna obrada vrlo važnih tema, a to su sakramenti i zapovijedi).

Udžbenici na cjelovitiji i sustavniji način obrađuju temu sakramenata, dok se to ne bi moglo reći za obradu pojedinačnih zapovijedi (dodirne točke sa suvremenom problematikom, primjerice iz područja genetskog inženjeringa, ekologije i uopće znanstvenih istraživanja, itd.). *Vjera*, kao ljudska i teološka stvarnost, tema je koju se na više mjesta dotiče, ali nigdje dovoljno sustavno i na način prikladan školskom predmetu.

O razumskoj spoznaji Boga tek se nešto nazire u prvom godišću. Naglašava se potreba za iskustvom Boga, ali premalo ističe uloga i snaga razuma, ili još bolje »razuma prosvijetljena vjerom« (Papa poziva na premissljanje odnosa vjere i razuma u enciklici *Fides et ratio*).

Četvrta godina

Sloboda i društvo; osobni odnosi: partnerstvo, brak i obitelj; svijet rada: bolji svijet,

razne ideologije, kraljevstvo Božje... teme su tog godišća. Uglavnom su to dva paralelna kolosijeka: čovjek u odnosu prema drugom i prema svijetu. U udžbeniku nalazimo sret-niji raspored tema nego u programu. Uz, primjerice, naziv: *Čovjek stvaratelj* četvrto bi godišće bilo još povezanije (sustvaranje u ostvarenju kraljevstva Božjeg: rad, zvanje i zanimanje; sustvaranje u odgovornom roditeljstvu: ljudska seksualnost, obitelj, prihvaćanje prirodnog i božanskog plana stvaranja, itd.)

Sažetak

- Postoji konfesionalni, potreban je jači doktrinarni naglasak.
- Potreban je jasniji pristup temama kao školskom gradivu.
- Uz antropološko, potrebno je jače teološko i biblijsko polazište.
- Dobro je naglašavati potrebu interioriziranja vjerskih sadržaja, ali se ne može pretendirati na stvaranje vjerske zajednice u razredu.
- Postoji element inkulturacije; moglo bi se više pozornosti posvetiti općim uzrocima drugih duhovnih ili tzv. duhovnih pokreta koji nadilaze nacionalne okvire i mladi su im podložni.
- Teme koje nudi postojeći plan i program su u cjelini dobro odabrane, no nedostaje veća sustavnost, bolja povezanost te jači filozofski i teološki pristup pojedinim temama. To daje dubinu i ozbiljnost, a osigurava cjelovitiju spoznaju.
- Kroz druge predmete učenici usvoje mnoštvo novih termina i otkriju nova područja spoznaje, a takav se dojam ne bi mogao steći kad je u pitanju vjeronauk. Školski vjeronauk nije studij teologije, niti to smije postati. Primjerice, pojmovi kao: »religija«, »sakralno«, »nadaravno«, »objava«, »duhovno«, »eshatologija«, »misterij«, »osoba« itd. pojavljuju se kao temeljni za ovaj predmet, a nigdje nisu pojašnjeni. Ne bismo prešli u puko poučavanje kad bismo sustavnije nudili sadržaje katoličke vjere, niti bi se time izgubio osnovni cilj.

- O općoj crkvenoj povijesti možda ne bi bilo dobro poučavati sva godišta, ali neki bi učenici rado o tome više znali (možda u četvrtom godištu?).
- O Mariji ima premalo.

Ovo je tek pokušaj kritičkog osvrtu na dosadašnji plan i program vjeronauka u srednjim školama. Budući da taj predmet ima uistinu i specifičan položaj, a i specifičan zadatak, mora se voditi računa o tome da se ne bi upalo u dvije krajnosti: s jedne strane, da se ne pretvori u puko poučavanje koje se obraća razumu i pruža vrlo malu ili nikakvu motivaciju u procesu interiorizacije vrednota, a s druge strane, da se ne pretvori u nezahtjevan razgovor koji ne omogućuje pomak i usvajanje novih spoznaja itekako korisnih u procesu sazrijevanja i odlučivanja.

ZAKLJUČAK

Možda je vrijeme da se razmišlja o dvopakom planu i programu vjeronauka u srednjim školama: za četverogodišnje škole (gimnazije i »jače« strukovne škole) i za trogodišnje škole. U nekim strukovnim školama trebalo bi više pozornosti posvetiti onim temama koje su vezane za tu struku. U zdravstvenoj i medicinskoj školi »mora« se govoriti o svim temama s područja medicinske etike, jer ih učenici susreću u drugim pred-

metima. Stoga bi se možda mogao osmisliti poseban priručnik za te škole. Gimnazijalci su »željni« više teološkog i filozofskog govora, ali i crkvene povijesti. Plan i program mogli bi imati temeljni kostur, obvezatan za sve škole. Osim njega, o tome što bi sve trebali sadržavati za pojedine škole, odnosno grupe škola, moglo bi se razmišljati zajedno s onima koji rade u tim školama.

U svemu tome neosporna je uloga vjeroučitelja. Nikakav plan i program ne može nadomjestiti osobu, no to je posebna tema. Isto bi tako bilo nepravedno i nerealno očekivati da vjeronauk u školi preuzme zadaću cjelovitog odgoja u vjeri, jednostavno zato jer je to nemoguće. Da bi on postigao svoju svrhu, nužno je poraditi na oživljavanju postojećih i/ili prepoznavanju novih načina katehiziranja mladih uz pomoć bazičnih zajednica. Valja obnoviti rad s obiteljima. Koliko vjeroučitelji laici uopće surađuju u ostvarenju širega pastoralnog nacrtu odgoja mladih u vjeri i želi li opće itko njihovu suradnju? Koliko imaju iskustva u radu s mladima izvan učionice? Ne da bi prenijeli model rada, već da bi upoznali njihov svijet i onda jednostavnim i shvatljivim jezikom progovorili o vrlo važnim temama koje se nalaze u programu vjeronauka. Ako je nama jasno što nam je činiti i ako nam je jasan cilj, onda ćemo znati to učiniti jasnim, zanimljivim i važnim i samim vjeroučenicima.